

Oostrom, F. van, *Stemmen op schrift. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur van het begin tot 1300* (Geschiedenis van de Nederlandse literatuur I; Amsterdam: Prometheus/Bert Bakker, 2006, 640 blz., €39,95, ISBN 90 351 2964 4).

De lang verwachte *Geschiedenis van de Nederlandse Literatuur*, gesponsord door de Taalunie, het eerste deel dan toch, is eindelijk daar. Van haar wordt verwacht dat ze de driekwart eeuw oude, maar nooit voltooide *Geschiedenis van de Letterkunde der Nederlanden* (Antwerpen, 's-Hertogenbosch, 1939-1975) met een gerust hart zal vervangen. In die lange periode is veel veranderd: Jan Van Mierlo, schrijvend in de nog-net-niet-oorlogsperiode en actief in de ontwikkeling van het Vlaams bewustzijn, en dus verheerlijkend, is hier opgevolgd door Frits van Oostrom, de vlotte comparatist, drijvend op veel meer dan gewoon een modieus postmodernisme. Natuurlijk is de thematiek dezelfde, de periode vóór 1300, ja, zelfs het bestudeerde materiaal is grotendeels hetzelfde gebleven, maar hoe is de aanpak niet veranderd! Van Oostrom schrijft een alomvattende cultuurgeschiedenis van de Lage Landen (de uitdrukking 'Nederlanden' komt nauwelijks voor) die hij lardeert met voorbeelden uit de literatuur. Dat is wat hij in essentie doet en wat dus afwijkt van wat literatuurhistorici wereldwijd te vaak doen: de algemene geschiedenis enkel in het discours betrekken als achtergrondinformatie. Als hij het over toenemende verschriftelijking heeft, betreft hij er de grotere beschikbaarheid van perkament bij, wat dan weer wordt uitgewerkt in de richting van economische trends. De Nederlandse literatuur wordt breed uitgetekend in een Europese context en ze beperkt zich trouwens niet alleen tot de Nederlands-talige werken. Ook eerdere literatuurgeschiedenissen wogen al systematisch af wat er in onze gewesten aan origineels gegroeid was of wat ontleend was geworden, maar bij Van Oostrom worden die verschillende fases en evoluties Europees gemeten. Dat hij dan – de traditie getrouw – toch vooral bij Hendrik van Veldeke, Karel ende Elegast, Van den Vos Reynaerde, Hadewych en (hoe kan het anders) Jacob van Maerlant breedvoerig halt houdt, zal niemand verbazen. Het waren en blijven de coryfeeën. De chronologische evolutie van de zwaartepunten Luik-Aken, over Vlaanderen en Brabant, naar Zeeland-Holland toe, is ons natuurlijk ook niet onbekend. Bijzonder uitgewerkt is de eerste periode, de periode van de losse woorden, van stemmen die de vluchtigheid van het gesproken woord accidenteel hebben overleefd. Omdat het Latijn dominant was, samen met de clerus die voor volkstalen geen belangstelling had; of omdat barden en troubadours wel zongen, vertelden en tegelijk boeiden maar voor hun publiek de schriftelijke vastlegging niet hoefden te hanteren. Opvallend zijn de cijfers aangaande de vocabulaire rijkdom van het Oudnederlands en het Middelnederlands, die maar weinig moet onderdoen voor wat onze taal nu aan woorden telt, zeker als men rekening houdt met de beperkte kansen om opgetekend te worden en nadien ook nog eens bewaard. Het is boeiend om de haverklap te lezen hoeveel teksten, jammer genoeg enkel fragmenten, de laatste decennia of jaren, uit boekbanden zijn gerecupereerd:

enkele verzen hier, enkele verzen daar van anders compleet onbekende teksten. Ze laten vaak niet veel meer toe dan enkel het opwekken van heimwee naar een totaalbeeld dat ons ontglipt.

Van Oostrom is een literatuurhistoricus van de eerste rang, wereldwijd. We weten dat hij een bijzondere gave heeft om de literatuurproductie te situeren binnen de cultuurgeschiedenis en de geschiedenis an sich. We hadden het er al over. Hij schrijft bovendien een gouden stijl. De vijfhonderd vijftig bladzijden tekst zijn een spannend verhaal: zijn eruditie, natuurlijk, maar ook (en wellicht nog meer) zijn associatieve kracht, plus de soepelheid van zijn betoog, houden de lezer in de ban. Geen bladzijde gaat voorbij zonder dat een *one liner* treft, soms choqueert of doet glimlachen. Het zijn meteen, net als de tekstfragmenten, rustpunten in een betoog dat aan een hoog ritme wordt gedebiteerd. De hoogleraar is aan het woord die weet dat tijdens colleges momenten van ontspanning moeten ingebouwd worden, om de eigenlijke boodschap vlot mee te kunnen geven. Het is boeiend te zien hoe Van Oostrom zijn persoonlijke voorkeuren niet onder stoelen of banken steekt: hij zegt wat hij van auteurs vindt of niet vindt; hij heeft er geen probleem mee om kritisch te zijn over zijn voorgangers en wat die – op basis van hun eigen opvattingen en de geldende tijdgeest – allemaal durfden schrijven. Dat zijn eigen voorkeuren later ooit eens hetzelfde lot beschoren zullen zijn, zal hij er wel voor lief bij nemen. Het inherente risico van deze zelfverzekerde aanpak is dat het boek niet tijdloos zal zijn. Het prononceert daarvoor te veel de tijdgeest van nu. Maar kan iemand er bezwaar tegen hebben dat een boeiend geleerde boeiend spreekt over een boeiende materie?

Is er echt niets aan te merken op dit *opus magnum*? Zelf zou ik hier en daar wat meer geknipt hebben, want er wordt wel eens afgeweken van de rechte weg om nodeloos zijsporen in te slaan. Zo vond ik de theorieën over het ontstaan van de hoofsheid wat lang (134 vlg.) om er nadien nog weinig mee te doen; of de Arabisch-mohammedaanse c.q. feministische inkleding van de *Hebban olla vogala* (103 vlg.) wat gratuit; of de excursus over Willem Elsschot in verband met de Reynaert (464) overbodig. Nu bezondig ik mij aan de bekende spijkers op laag water, en dat doe ik verder niet. Het boek is daarvoor te veel een schitterende representant van de intelligente stijl van de auteur, de aanpak van de discipline, en de waarde van ons literair verleden.

Ludo Milis

Gunn, S., Janse, A., *The court as a stage. England and the Low Countries in the later Middle Ages* (Woodbridge: The Boydell press, 2006, 206 blz., £45,-, ISBN 1 84383 191 0).

‘A stage’, het toneel, is een gelukkige metafoor voor de beschrijving en analyse van het bedrijf van vorstelijke hoven. Daarmee zegt men zowel iets over de verhouding tussen de actoren, het ‘spel’ van vorsten en hovelingen onderling, als over het schouwspel, de perceptie en receptie van het hoofdstuk door een publiek op bepaalde of onbepaalde, gewilde of ongewilde afstand. In deze door Steven Gunn en Antheun Janse nauwkeurig geredigeerde bundel komen beide aspecten van spel en keerspel in het Engeland en de Lage Landen van de vijftiende en zestiende eeuw goed tot hun recht, zij het met grotere wetenschappelijke ernst dan Johan Huizinga in zijn *Homo ludens* spelers in het algemeen toeschrijft. Is het zo dat in het werk van Huizinga of Richard Vaughan doorgaans verwezen wordt naar de bronnen of hun directe interpretaties, in deze bundel wordt overwegend geciteerd uit de geleerde werken *over* bronnen en uit de ‘geleerdheidsgeschiedenis’ *met betrekking tot* de hoven van de betreffende periode. Hiermee wordt de wetenschappelijke toetsbaarheid van het gestelde uiteraard vergroot, maar tegelijk maakt het creatieve spel van de geleerde plaats voor de technische expertise van de moderne wetenschapsbeoefenaar. Paradoxaal wordt aldus de scholastieke methode, waarin vrijwel alle invloedrijke ambtenaren van het Bourgondische hof – bijvoorbeeld de kanselier Hugonet – en vele andere hovelingen – zoals de bisschoppen Chevrot of Fillastre – waren opgeleid, in het wetenschappelijke bedrijf van vandaag in het algemeen en meer specifiek in deze verzameling serieuzer genomen dan toen. Daarvoor valt ook wel iets te zeggen: immers, als Hugonet zich had gehouden aan zijn technisch-juridische, geleerde expertise en hij geen uitwerking had gegeven aan de creativiteit van Karel de Stoute en hemzelf met betrekking tot een nieuwe staatsvorm voor de Bourgondische bezittingen, had hij niet z’n kop verloren op het schavot te Gent (1477). Juist ook een spel kan gaan over meer dan de knikkers en het kan ernstige gevolgen hebben. Hoe serieus ook, deze bundel verschaft de wetenschapper groot plezier en vermeerdering van kennis. In dertien bijdragen wordt het openbare functioneren van de hoven van de Lage Landen en van Engeland in de late middeleeuwen voor het voetlicht gebracht (hoofdstukken werden geleverd door Malcolm Vale, C.D. Fletcher, Antheun Janse, Hanno Wijsman, Mario Damen, Hanno Brand, Peter Stabel, D.A.L. Morgan, Steven Gunn, David Grummit, Hans Cools, Andrew Boyle en Jeroen Duindam).

Alle auteurs maken expliciet of impliciet gebruik van de toneel-metafoor, zoals ook betaamt in een bundel met deze titel. Maar Jeroen Duindam (‘Court Life in Early Modern Vienna and Versailles: Discourse versus Practice’) neemt in een glashelder essay daarvan afstand: de publieksdimensie, zo schrijft hij, is vaak opgevat als het equivalent van het leven van het hof. Hierbij is er te weinig aandacht gegeven aan het interne functioneren van het hof, aan de taakverdeling van de hofhouding enz., enz. De vraag die hij probeert te